

Veřejná volba a volební systemy

Veřejný sektor

- Příčiny tržního selhání:
 - nedokonalá konkurence, tendence k monopolizaci trhu;
 - monopol, přirozený monopol;
 - tzv. veřejné statky, čisté a smíšené;
 - externality;
 - nutnost brát ohled na kvalitu životního prostředí, kvalitu lidského potenciálu, etiku;
 - nedostatek informací;
 - potřeba zmírnit nerovnosti mezi subjekty, ke kterým přirozeně vede trh polarizací bohatství a chudoby;
 - nedostatečné využívání zdrojů a lidského potenciálu.

Veřejný sektor

- ***Důvody, které vedou k tomu, že vládní intervence nedosahují svých zamýšlených cílů:***
 - Omezené informace.
 - I kdyby vláda měla dokonalé informace, stejně má omezenou možnost kontrolovat resp. řídit reakce soukromého sektoru.
 - I kdyby vláda měla i neomezenou možnost určovat reakce soukromého sektoru, narážela by na svoji omezenou kontrolu nad byrokratickým aparátem, tj. nad částí sama sebe.
 - I kdyby všechna předchozí omezení neexistovala, jedno by zůstalo - omezení vyplývající z podstaty politického procesu.

Veřejná volba

- takový druh rozhodování, které se uskutečňuje ve veřejném sektoru, předmětem a kritériem rozhodování je tzv. veřejný zájem;
- při veřejné volbě dochází k vyjednávání mezi jednotlivými subjekty podle vybraných pravidel, přičemž o problému se rozhoduje v rámci tzv. politického trhu.

Teorie volby

Teorie rozhodování
(teorie volby)

Teorie veřejné volby

Komparace politického trhu a trhu ekonomického

Aspekt	Politický trh	Ekonomický (volný) trh (trh privátních statků)
Institucionální	Probíhá ve veřejném sektoru.	Probíhá v privátním sektoru.
Instrument hlasování	Hlas voliče	Cena
Objekt, o němž se hlasuje	Veřejné statky	Soukromé statky
Subjekt hlasování	Voliči, politici, veřejnost	Individuum
Kritérium volby	Veřejný zájem	Individuální zájem

Svobodné volby

- Kritéria
 - všeobecnost,
 - rovnost,
 - tajnost,
 - globální,
 - soutěživé,
 - pravidelné a
 - definitivní.

Svobodné volby

- Cíle
 - vznik reprezentace,
 - docílení politické stability,
 - dosažení shody mezi mocí (činností vlády) a preferencemi a očekávaními většiny obyvatel (voličů),
 - pozitivní selekce elit.

Svobodné volby

- Funkce
 - legitimační,
 - odpovědnostní,
 - zajištění reprezentace politických menšin.

Volební právo

- aktivní volební právo x pasivní volební právo
- všeobecné,
- rovné,
- přímé,
- konané tajným hlasováním.

Volební obvody

- Velikost volebního obvodu = počet mandátů
- Problém vymezení hranic volebních obvodů
 - gerrymandering
 - packing, sbalování
 - cracking, roztržení
 - mischief

Volební systémy

- většinový volební systém
 - systém prosté většiny
 - systém absolutní většiny
 - › dvoukolová varianta - dále se dělí podle způsobu řešení volebních kol
 - › alternativní hlasování
- proporční volební systém
 - systém kandidátních listin - dále se dělí podle typu kandidátních listin
 - systém jednoho přenosného hlasu
- smíšený volební systém
 - systém závislé kombinace
 - › vyrovnávací smíšený systém
 - › podmíněný smíšený systém
 - › supersmíšený systém
 - systém nezávislé kombinace
 - › koexistenční smíšený systém
 - › navrstvující smíšený systém
 - › fúzní smíšený systém

FORMY VOLEBNÍCH SYSTÉMŮ

- BEZPREFERENČNÍ HLASOVÁNÍ
- PREFERENČNÍ HLASOVÁNÍ
 - zdá se spravedlivější, ale je méně používané především proto, že u něj může nastat situace, kdy z hlasování nevzejde žádný vítěz

Bezpreferenční hlasování

- Většinové volební systémy
- Dodgsonovy příklady
 - situace, kdy dochází k nesouladu mezi vůlí voličů a výsledkem voleb

Matematické metody sčítání hlasů a přerozdělování mandátů

- Poměrné (nebo smíšené) volební systémy
- Metody volebního dělitele
 - d'Hondtova metoda
 - Sainte-Laguëova metoda
 - Imperialiho metoda
- Metody volebních kvót
 - Metoda největšího průměru
 - Metoda největšího zbytku
 - Volební kvóty
 - Hareova kvóta
 - Hagenbach-Bischoffova kvóta
 - Droopova kvóta
 - Imperialiho kvóta
 - Hare-Niemeyerova kvóta

Další atributy volebních systémů

- Volební (uzavírací) klausule
- Vyrovnávací distribuce mandátů

Proporcionalita a disproporcionalita volebních systémů

= poměr mezi procentem odevzdaných
hlasů a procentem obdržených mandátů

- Index deformace
- Index proporcionality
- Index disperze

Preferenční hlasování

- Vhodné, pokud na 1 mandát kandidují více jak 2 kandidáti
- Condorcet, Condorcetovy příklady, hlasovací paradox

Příklad volebního inženýrství

- **Volby do PSP ČR 2002**
- **4 768 006 platných hlasů**

Politické strany a hnutí	získané hlasy		získané mandáty
	absolutně	v %	
ČSSD	1 440 279	30,21	70
ODS	1 166 975	24,48	58
KSČM	882 653	18,51	41
Koalice	680 671	14,28	31
ostatní	597 428	12,53	0

Metody tzv. "volebního inženýrství"

- zvýšení/snížení omezující klauzule pro vstup do parlamentu.
- zvětšení/zmenšení volebních obvodů.
- zvětšení/zmenšení počtu volených zástupců.
- změna systému přepočtu volebních výsledků.

Příklad:

- změna počtu (vymezení a velikosti) volebních krajů
 - 14 volebních krajů
 - 8 volebních krajů
 - 1 volební kraj (celá ČR)
- různé metody volebního dělitele a metody volebních kvót
 - v kombinaci s metodou největšího zbytku nebo metodou největšího průměru

Závěr

- Přepočítání výsledků podle různých metod vol. dělitele a metod vol. kvót v kombinaci s metodou největšího průměru nebo metodou největšího zbytku, a rozdělení ČR na 1, 8 nebo 14 volebních obvodů, by vedlo ve většině případů k jinému rozdělení mandátů.
- Při takovém rozložení voličských preferencí, jaké bylo při volbách v roce 2002, by toto rozdělení mohlo mít závažné důsledky - současná vládní koalice by při použití metody Imperialiho volební kvóty v kombinaci se 14 volebními obvody v obou skrutiniích a při použití metody největšího průměru nebo metody největšího zbytku získala jen 100 mandátů, a neobdržela by tedy nadpoloviční většinu křesel.